

40. Бузескул В.П. Папство и Арнольд Брешианский.- Харьков, 1884.- С. 44.
41. Гаусрат А. Средневековые реформаторы.- СПб., 1900.- Т. 1.- С. 248, 264.
42. Бузескул В.П. Папство и Арнольд Брешианский.- Харьков, 1884.- С. 45.
43. Бортник Н.А. Арнольд Брешианский – борец против католической церкви.- М., 1956.

РЕЗЮМЕ

ИСТОРИЯ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ И ПАПСТВА В ТРУДАХ ПРАВОСЛАВНЫХ МЕДИЕВИСТОВ УКРАИНЫ В 60-90-Е ГОДЫ XIX В.

Лиман С.И. (Харьков)

В статье рассматривается вклад православных медиевистов Украины 60-90-х гг. XIX в. в изучение различных проблем истории средневековой католической церкви. Установлено, что темами, вызывавшими у медиевистов Украины наибольший интерес, были религиозно-общественные преобразования XI в. и место в них Григория VII (А.С. Вязигин), мировоззрение Григория VII (Е. Н. Трубецкой), роль и значение Арнольда Брешианского в антипапском народном движении середины XII в. (В.П.Бузескул).

SUMMARY

HISTORY OF CATHOLIC CHURCH AND PAPACY IN WORKS OF UKRAINIAN ORTHODOX MEDIEVISTS IN 1860-1890 s

Lyman S.I. (Kharkov)

The article treats the contribution of Ukrainian Orthodox medievists in 1860-1890s to the study of various problems of medieval Catholic church history. It was found that the topics of most interest to Ukrainian medievists were XI century religious and social transformations and the role of Gregory VII in these (A.S. Vyazigin), world outlook of Gregory VII (E.N.Trubetskoy), role and importance of Arnoldus Brescianus in anti-Papal popular movement in the middle of XII century (V.P.Buzeskul).

ВІТЧИЗНЯНІ ІСТОРИКИ ПРО ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ТА БОРОТЬБУ СЕЛЯНСТВА ЗА ПОКРАЩЕННЯ СВОГО СТАНОВИЩА У 1914-1918 РОКАХ

ОЛАШИН М.В. (Ужгород)

Шлях України до незалежності був довгим і важким. Одним із етапів цього шляху була Перша світова війна (1914-1918 рр.). Вона принесла тяжкому населенню багато лиха і страждань. Сказане в повній мірі стосується й західноукраїнського регіону. Саме особливостям розвитку сільського господарства у Східній Галичині, Північній Буковині та на Закарпатті, а також боротьбі західноукраїнського селянства проти соціального й національного гніту присвячено чимало наукових праць вітчизняних учених.

У вітчизняній історіографії (В.М. Ботушанський, І.М. Гранчак, В.І. Льюко, І.І. Компанієць, В.К. Осечинський, П.В. Свежинський та ін.) підкреслюється, що західноукраїнські землі стали не тільки прифронтовим районом, але й ареною жорстоких бойових дій [1]. На основі широкого використання документальних матеріалів окремі дослідники довели, що з приходом росіян місцеве трудяще населення пов'язувало свої надії на визволення з-під гніту австрійців та угорців [2]. Однак, як відомо, у російської армії були інші плани і завдання.

У роки війни різко скоротилося промислове та сільськогосподарське виробництво, порушилися торгові зв'язки з сусідніми регіонами та країнами. Зміст історичної літератури свідчить, зокрема, про зменшення площі орних земель, скорочення виноградників, збільшення числа поденників. Спостерігався застій у забезпеченні сільського господарства досліджуваного регіону технікою тощо. В історіографії є конкретні дані про те, що в 1914 - 1918 рр. кількість великої рогатої худоби на Буковині зменшилася на 20%, овець – на 47%, свиней – на 60% і коней – на 60% [3]. У той же час на Закарпатті площа під посівами зменшилася на 15,5%, а урожайність упала на 20-25% [4]. Подібною була ситуація і у Східній Галичині.

Закономірно, що різке зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва негативно позначилося на становищі західноукраїнського селянства. Це відзначають усі дослідники згаданої проблеми [5]. Серед найбільш вагомих чинників виділяються наступні: мобілізація в австро-угорську армію, реквізиції продовольства та худоби, створення жнивних комісій, запровадження примусових робіт та ін.

Важким тягарем, що впав на плечі західноукраїнського селянства, були примусові роботи, введені розпорядженням австрійського імператора Франца – Йосифа 6 серпня 1914 р. і підтвержені розпорядженням Міністерства рільництва 31 січня 1918 р. Це питання глибоко і всебічно досліджено П.В.Свежинським [6].

Великої шкоди селянському господарству завдавали реквізиції хліба, фуражу, худоби. У населення забирали пшеницю, жито, ячмінь, овес, кукурудзу, картоплю, квасолу, сочевицю, горох, борошно, коней, корів, овець, свиней, птицю. У дослідженнях ряду авторів (Н.П. Баженова, і М.Л. Стець, Л.І. Васюк, П.В.Свежинський та ін.) знаходимо конкретні цифри, що показують збитки, завдані західноукраїнському селянству в ході реквізицій [7]. В історіографії приділено певну увагу й іншим моментам, що негативно позначилися на становищі селянства Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття. Маємо на увазі примусову підписку на військову позику, обов'язкову участь в оборонних роботах, мобілізацію в армію тощо.

Зрозуміло, що погіршення становища трудящого населення не могло не викликати посилення соціальних рухів в західноукраїнському селі. У вітчизняній історіографії приділено належну увагу характеристиці різних форм боротьби селян проти гнобителів, за соціальне і національне визволення та возз'єднання з матір'ю – Україною [8].

Українські історики показали розмах селянської боротьби на західноукраїнських землях [9]. У працях аналізуються найбільші селянські виступи, склад

їх учасників, вимоги повсталих, розмах заворушень тощо. Серед селянських виступів досліджуваного періоду виділяються заворушення галицьких селян в гміні Вулька Мазовецька Рава – Руського повіту та боротьба селян Буковини проти одного із найбільших магнатів Янка Флондора, що відбулися в 1918 р. Активними були і селяни таких галицьких сіл, як Скоморохи Нові, Бельці Шляхетські, Любін Великий, Мальчиці, Лелехівка, Черниговичі, Дубровиця, Захарчуки, Лозино, Гутисько та ін. Наполегливо боролися за свої права селяни наступних буковинських сіл: Витиливці, Товтри, Топорівці, Стрілецький Кут, Мамаївці, Селятин, Сталінешти (Стальнівці), Білорусівка та ін. На Закарпатті найбільшого піднесення аграрний рух набрав у Великій Лучках, Загаті, Влахові (Вільхівці), Великому Раковці, Довгому, Великих Ком'ятах, Шаланках, Велятині, Колочаві, Ізі, Порошкові, Синевірі, Ясіні, Дубовому, Терєблі, Буштині, Салдобоші (Стеблівці) та ін. Селяни відмовлялися визнавати владу місцевих чиновників, часто переобирали сільських старост і створювали органи самоврядування, не хотіли підписуватися на військові позики, відбувати примусові роботи («нову панщину»), «продавати» зерно, худобу і фураж армії тощо.

У вітчизняній історіографії доведено, що в роки Першої світової війни з небаченим розмахом проводилися репресивні заходи. Усі селянські виступи жорстоко придушувалися. В роки війни понад 100 тис. галичан померло в концентраційних таборах з голоду і від епідемій [10]. Крім того, за вироком військово-польових судів, а нерідко і без будь-яких судових рішень, на Буковині і в Галичині було страчено понад 40 тис. чоловік [11].

Події, що відбувалися в Росії в 1917 р., значно активізували селянський рух на західноукраїнських землях. І передусім, через діяльність колишніх солдатів, що поверталися у рідні краї після жовтневих подій. Згаданій проблемі присвячено цілу низку досліджень [12]. Зрозуміло, що в них дається однозначно позитивна оцінка приходу більшовиків до влади та перших радянських декретів. Але правда полягає в тому що більшовицькі лозунги були зрозумілі трудящим, особливо селянству, яке віками боролось за землю і волю. Крім того, ніхто не міг передбачити майбутніх трансформацій радянського суспільства.

Виходячи із вищенаведеного, можна зробити висновок про те, що у вітчизняній історіографії приділено значну увагу проблемі розвитку сільського господарства на західноукраїнських землях. Історики (В.М. Ботушанський, І.М. Гранчак, В.І. Лько, П.В.Свежинський та ін.) переконливо довели, що протягом досліджуваного періоду мали місце деградація сільського господарства, посилення експлуатації селянства, національного і політичного гніту.

У науковій літературі (Л.І. Васюк, І.М. Гранчак, В.І. Лько, І.І.Компанієць, В.К. Осечинський, П.В. Свежинський та ін.) наголошено на тому, що причиною господарського занепаду Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття були як військові дії на території регіону, так і грабіжницька політика Австро – Угорщини. В досліджуваній період спостерігалось масове зубожіння селянства, скорочення посівних площ, зменшення кількості худоби тощо.

Історики В.М. Ботушанський, Л.І. Васюк, В.І. Лько, І.І. Компанієць, М.М. Кравець, П.В. Свежинський та інші підкреслили, що селянський рух на західноукраїнських землях був спрямований в основному проти австро – угорського панування. Крім того, в науковій літературі виділяється така особливість аграрного руху, як поєднання вимог про соціальне і національне визволення з прагненням до возз'єднання з основною частиною українського народу.

В історіографії (Л.І. Васюк, І.І. Компанієць, В.К. Осечинський, П.В. Свежинський, М.В. Троян, Ф.П. Шевченко та ін.) чимало місця відведено впливу подій 1917 р. в Росії на піднесення аграрного руху в Східній Галичині, Північній Буковині та Закарпатті. Однак значення цього вливу сильно перебільшено.

У той же час треба підкреслити, що не усі аспекти досліджуваної проблеми знайшли ґрунтовне висвітлення в історичній літературі. На нашу думку, історикам та економістам потрібно звернути увагу на такі питання, як умови розвитку сільського господарства в роки війни, диференціація західноукраїнського селянства, особливості аграрного руху в 1914-1918 рр., місце селянського питання в програмах політичних партій тощо. Тому досліджувана проблема потребує подальшого, більш глибокого і всебічного вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гранчак І.М., Лько В.І. Закарпаття в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.)// Нариси історії Закарпаття. Т.1 (з найдавніших часів до 1918 року).-Ужгород, 1993.- С. 369 та ін.; Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.- [Львів] : Вид-во Львів. ун-ту, 1966.- С. 172-181; та ін.
2. Качій Ю. Зв'язки населення Закарпаття з російським військом в роки першої світової війни// Архіви України.- 1965. - № 6.- С.41-47; та ін.
3. Васюк Л.І. Революционное движение на Буковине в конце ХІХ-начале ХХ в.- Львов: Світ, 1990.- С.55; Компанієць І.І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини і Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 роки).- К.: Вид-во АН УРСР, 1960.- С.216.
4. Гранчак І.М., Лько В.І. Закарпаття в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.).- С.317.
5. Лько В.І., Кравець М.М. Західна Україна у роки імперіалістичної війни (1914-1917)// Торжество історичної справедливості : Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. - [Львів] : Вид-во Львів. ун-ту, 1968.- С. 295; та ін.
6. Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.- С. 174-176 та ін.
7. Баженова Н.П., Стець М.Л. Военно-грабіжницька політика австро-угорських правлячих кіл на Закарпатті в роки Першої світової війни (1916-1917рр.)// Матеріали ХХІ наукової конференції Ужгород. ун-ту. Серія історії.- К., 1967.- С.168-171; Васюк Л.І. Революционное движение на Буковине в конце ХІХ – начале ХХ в.- С.56,59 та ін.; Гранчак І.М., Лько В.І. Закарпаття в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.).- С. 372-373 та ін.; Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.- С. 171,177; та ін.
8. Васюк Л.І. Революционное движение на Буковине в конце ХІХ – начале ХХ в.- С. 64-65, 69-70, 74, 83-84; Лько В.І. Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.). - [Львів]: Вид-во Львів. ун-ту, 1973.- С.152,156 та ін.; Компанієць І.І. Становище і боротьба народних мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 роки).- С. 250-254 та ін.; Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.- С. 170-172, 174-178; та ін.
9. Ботушанський В.М., Глуговський А.М., Компанієць І.І. Пожвавлення революційного руху після Лютневої буржуазно-демократичної революції// Нариси з історії Північної Буковини.- К.: Наук. думка, 1980.- С. 219-220; Васюк Л.І. Революционное движение на Буковине в конце ХІХ – начале ХХв.- С. 64-65, 69-70,74,82-84 та ін.; Лько В.І. Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.).- С.152,156 та ін.; Компанієць І.І. Становище і боротьба народних мас Галичини, Буковини і Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 роки).- 249-255 та ін.; Приходько Є.С. Перша світова війна// Нариси з історії Північної Буковини.- С. 212-213; Свежинський П.В. Аграрні відносини на Західній Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.- С.169-172, 174-181; Його ж. Західноукраїнське селянство в епоху імперіалізму// Історія селянства Української РСР: У 2 т.- К.: Наук. думка, 1967.- Т.1.- С. 523-524; та ін.
10. Лько В.І., Кравець М.М. Західна Україна у роки імперіалістичної війни (1914-1917).- С. 297.
11. Васюк Л.І. Революционное движение на Буковине в конце ХІХ - начале ХХ в.- С.60.
12. Ботушанський В.М., Глуговський А.М., Компанієць І.І. Великий Жовтень і піднесення революційного руху на Північній Буковині. Встановлення Радянської влади на Хотинщині// Нариси з історії Північної Буковини.- С.240-249; Васюк Л.І. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розвиток революційного руху в Північній Буковині (1917-1920 рр.)// Укр. іст. журн.- 1983. - № 1. - С. 84-92; Компанієць І.І. Великий Жовтень і західноукраїнські землі// Там само.- 1967. - № 10.- С.24-32; Осечинський В.К. Вплив Ленінського декрету про землю на піднесення революційного руху в Галичині// Доповіді та повідомлення Львів. ун-ту.- Львів, 1957.- Вип. 7.- Ч.2.- С.14-17; Свежинський П.В. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розвиток революційного руху в Східній Галичині в 1918 р.// Укр. іст. журн.-

1965 р. - № 10. - С.84-89; Троян М.В. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на розгортання революційного руху в Закарпатті (1917-1919 рр.)// Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття... - Ужгород: Карпати, 1970. - С.110-127; Шевченко Ф.П. Революція в Росії и Буковина в 1917-1918 годах// Вопросы истории. - 1947. - № 10. - С.65-80; та ін.

РЕЗЮМЕ

ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ ИСТОРИКИ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСЬКОГО ХОЗЯЙСТВА НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ И БОРЬБУ КРЕСТЬЯНСТВА ЗА УЛУЧШЕНИЕ СВОЕГО ПОЛОЖЕНИЯ В 1914-1918 ГОДАХ

Олашин Н.В. (Ужгород)

В предлагаемой статье автор анализирует вклад украинских историков в изучение исследуемой проблемы. Он обращает внимание на тот факт, что в отечественной историографии достаточно хорошо раскрыты причины упадка сельского хозяйства на западноукраинских землях в 1914-1918 гг., ухудшения положения крестьянства, а также его достижения в борьбе против социального и национального гнета. Кроме этого, выделяются недостаточно изученные аспекты вышеназванной проблемы.

RESUME

HISTORIENS UKRAINIENS SUR LES PARTICULARITES DU DEVELOPPEMENT DE L'AGRICULTURE DANS LES TERRES D'UKRAINE OCCIDENTALE ET SUR LA LUTTE DES PAYSANS POUR L'AMELIORATION DE LEURS CONDITIONS EN 1914-1918

Olachyn M.V. (Ujgorod)

Dans l'article proposé, l'auteur analyse l'apport des historiens ukrainiens dans l'étude du problème examiné. Il fait attention au fait que dans l'historiographie ukrainienne sont bien révélées les causes du déclin de l'agriculture dans les terres d'Ukraine occidentale en 1914-1918, l'aggravation des conditions des paysans, ainsi que leurs acquisitions dans la lutte contre l'oppression nationale et sociale. Outre cela, les aspects du problème mentionné ci-dessus qui ne sont pas suffisamment étudiés sont mis en relief.

ІСТОРИК ДІАСПОРИ ВОЛОДИМИР КОСИК ТА ЙОГО КОНЦЕПЦІЯ ФРАНКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН 1917-1918 РОКІВ

АЧКІНАЗІ Б.О. (Кіровоград)

1981 року в Парижі під грифом Сорбонни з'явилася монографія відомого українського історика Володимира Косика «Політика Франції щодо України (березень 1917-лютий 1918 рр.)» [1], яка й досі залишається одним з небагатьох академічних доробків, де розглядаються становлення й специфіка франко-українських зв'язків доби визвольних змагань.

Володимир Косик – на той час професор Українського Вільного університету й викладач Паризького університету (ІНАЛКО), голова Центрального представництва об'єднання українців у Франції; автор багатьох праць з історії франко-українських відносин і міжнародної політики України [2].

Капітальна праця «Політика Франції щодо України» характеризується академізмом, ґрунтовністю і переконливістю аргументації, логікою та аналітичністю. Автор висловлює думки, які згодом, після 1991 р., утвердилися як концептуальні в сучасній українській історіографії. Праця складається з восьми розділів, передмови та післямови.

Передмова виконує важливу функцію: автор обґрунтовує значущість праці для західного читача, погано обізнаного із суттю Української революції 1917-1921 рр. і тими контактами, які були встановлені УНР з провідними державами Заходу на завершальному етапі Першої світової війни. Для цього ж